

Stroom Den Haag

Hogewal 1-9
2514 HA Den Haag

t +31(0)70 365 8985
info@stroom.nl
www.stroom.nl

Kunst *als* openbare ruimte

**Sabrina Lindemann, kunstenaar en initiatiefnemer / organisator
mobiel projectbureau OpTrek**

Essay geschreven in opdracht van Stroom Den Haag
ter gelegenheid van de presentatie
'1951 DHZW 2007: Toekomstig erfgoed'
14 januari t/m 11 februari 2007

Afgelopen oktober ben ik teruggeweest in de straat waar ik zes jaar heb gewoond. Het enige herkenbare dat ik tussen de brokstukken van wat ooit mijn woningblok is geweest tegenkom, is de Christusfiguur die op de buitengevel van mijn woning heeft gezeten. Zijn nieuwe plek wordt een nog nader te bepalen monument waarin hij samen met andere betekenisvolle, karakteristieke ornamenten (zoals in zandsteen gebeitelde leuzen 'bid en werk', 'gezag, orde en vrijheid') de rijke sociale woningbouwgeschiedenis van de vooroorlogse uitbreidingswijk Transvaal moet gaan uitdragen.

Deze wijk, die ten zuidwesten van het centrum van Den Haag ligt en grenst aan de Haagse Markt en het Zuiderpark, ondergaat tot 2014 een veel omvattende transformatie. 3000 sociale huurwoningen worden afgebroken, in plaats daarvan bouwt de corporatie 1600 nieuwe woningen terug, waarvan het overgrote deel voor de verkoop zal zijn. In deze druk bevolkte multi-etnische buurt vindt een ingreep plaats, gelijk aan die in andere Nederlandse steden. In heel het land worden namelijk vooroorlogse (1890 –1930) uitbreidingswijken ingrijpend geherstructureerd.

Toen ik in 2000 naar Transvaal verhuisde, kwam ik in de zoveelste afbraakwoning terecht. Voor mij als kunstenaar was het een goedkope manier van leven en werken. Ik had een woning en een atelier en met enig geluk kon ik zelfs wat jaren op dezelfde plek verblijven. De grootschalige herstructurering van Transvaal hield me bezig. De gevolgen voor de wijk waren veel omvattend. Niet alleen de verdwijnende geschiedenis van de plek riep vragen op, maar vooral ook de gevolgen voor het sociale weefsel, aangezien de bewoners verspreid zouden worden over de stad en andere gemeenten. Was het voor mij als kunstenaar mogelijk betekenis te kunnen hebben in dit proces?

Samen met andere kunstenaars heb ik in 2002 mobiel projectbureau OpTrek in Transvaal opgericht. In de veranderende ruimte van de wijk zagen we mogelijkheden om tijdelijke projecten te realiseren met het doel de betekenis van kunst tijdens dit transformatieproces te onderzoeken. Door het geven van opdrachten aan andere kunstenaars uit binnen- en buitenland was het voor ons mogelijk het eigen perspectief op de ontwikkelingen in de wijk te verruimen en zelf afstand te bewaren tot het geheel. Deze opdrachten hadden de intentie om door middel van tijdelijke interventies in de openbare ruimte de verschillende veranderingen van de wijk voor een breed publiek zichtbaar te maken.

Sinds 2002 zijn zo diverse projecten ontstaan: subtiele, tijdelijke ingrepen in het weefsel van de wijk, naast voorstellen voor nieuwe stedelijke strategieën die een meer duurzaam karakter hadden én hebben. Een voorbeeld is het vijfdaagse project *Moonrider, café aan de hijskraan* (2005) van de Japanse kunstenaar Tatsouru Bashi (alias Tazro Niscino), die de deelnemers de mogelijkheid bood om letterlijk vanuit een ander perspectief hun leefomgeving te ervaren. Buurtbewoners en andere geïnteresseerden konden plaatsnemen in een speciaal tot café omgebouwde container en werden door een hijskraan gedurende twintig minuten tot hoog boven de bebouwing gehesen. Een ander voorbeeld, *Hotel Transvaal, * - ***** Hotel van de Tussentijd* (2006-2008) van het architectenbureau RAL2005 (Jan Konings, Duzan Doepel), benut één van de negatieve gevolgen van de herstructureringsfase, het overschot aan leegstaande ruimtes, als potentie van de wijk. Onder andere in slooppanden en nog niet verkochte nieuwbouwwoningen worden door kunstenaars en lokale winkeliers hotelkamers ingericht. De bestaande voorzieningen uit de wijk zoals horeca en winkels, maar ook de Turkse kapper op de hoek, maken deel uit van Hotel Transvaal waardoor dit het grootste hotel van de wereld is; de wijk wordt hotel.

Terugblikkend op deze projecten vallen een aantal zaken op. Continuïteit, duurzaamheid en de vrijheid van het experiment zijn volgens mij belangrijke voorwaarden om in de openbare ruimte van een stadswijk als kunstenaar actief te zijn.

Kortdurende interventies hebben vooral invloed op het moment zelf maar hun 'effect' vloeit na de realisatie al snel weer weg. Natuurlijk bestaan er de subtiele gevolgen, die vaak onmeetbaar zijn, zoals die van een ontmoeting, een verschuiving van perspectief van de kijker of een persoonlijke ervaring tijdens de deelname aan een kunstproject, die een eigen waarde met zich meebrengen. Door een groot aantal van tijdelijke interventies in de openbare ruimte over een langere periode te realiseren, kunnen de verschillende projecten wel een dynamiek in de wijk genereren die

opgemerkt wordt door de omgeving maar over het algemeen vrijblijvend van aard is. Het gaat tenslotte om losse projecten waarbij niet perse uitgegaan wordt van een samenhangend geheel. Concepten zoals *Hotel Transvaal*, die meer het karakter hebben van een methode dan van een project kunnen door hun continuïteit, duurzaamheid en experimenteerdrift meer aanknopingspunten bieden voor zowel wijkbewoners, kunstenaars als ook andere belanghebbenden. Ze weten door hun schaal, innovatieve waarde en toekomstvisie te prikkelen op sociaal-maatschappelijk, cultureel en economisch gebied.

Hierin kan naar mijn mening een toekomst liggen voor kunst in de openbare ruimte. In een tijd waar de samenleving beheerst wordt door snelle maatschappelijke, culturele en economische ontwikkelingen enerzijds en sterke controle en regelgeving anderzijds kan de kunstenaar (beeldende kunstenaar, architect, ontwerper) zich door het duurzame experiment mede opwerpen als initiator van veranderingen die onder andere de openbare ruimte zelf beïnvloeden. De kunst creëert ruimte om processen in gang te zetten die onverwachte impulsen kunnen geven aan een plek, een buurt of een gemeenschap.

Middels flexibele werkmethodes, zoals bijvoorbeeld *Hotel Transvaal*, dat een fluïde structuur heeft en mee beweegt met de afbraak en zich telkens weer aanpast aan de situatie, anticipeert de kunstenaar over een lange periode op de ontwikkelingen van een plek. Daardoor en door de gelaagdheid van het werk op sociaal, cultureel en economisch niveau worden het werk en de kunstenaar een deel van de plek.

Het feit dat deze projecten misschien op een bepaald moment zelfs “uit de kunst stappen” omdat zij overgedragen worden aan andere partijen om daadwerkelijk voor een langere periode in een stadswijk gerealiseerd te worden, zie ik niet als afbreuk aan het werk. Het werk kan om deze benadering vragen en hierdoor juist het bewijs leveren dat je een bruikbaar, duurzaam concept in handen hebt. Wel denk ik dat het belangrijk is dat de kunstenaar zich bewust moet zijn van deze stap en zijn eigen veranderende rol daarin.

Als deze aanpak succesvol blijkt kan je zelfs spreken van een herwaardering van de openbare ruimte. Kunst *als* openbare ruimte?